

Наталія Коляда

доцент кафедри соціальної педагогіки
та історії педагогіки
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини
(Україна)

ДИТЯЧИЙ РУХ ЯК ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

На сучасному етапі розвитку суспільства починає формуватися нова соціокультурна норма – повага до людей з особливими потребами, їх інтеграція до так званого «єдиного суспільства», суспільства рівних прав і рівних можливостей.

Визнання Україною Конвенції ООН про права дитини підвищило увагу суспільства до проблем дітей з обмеженими можливостями (ст. 23) [7]. Закон України «Про Загальнодержавну програму „Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини“ на період до 2016 року» від 5 березня 2009 р. (п. 4.4) передбачає забезпечення соціального захисту дітей-інвалідів, надання високоякісних психологічних, соціально-педагогічних, соціально-медичних, юридичних, інформаційних та інших послуг дітям-інвалідам та сім'ям, які ними опікуються; створення умов для реалізації їхнього особистісного потенціалу [5].

У контексті зазначеного вище особливої актуальності набуває необхідність створення сприятливих умов для соціальної реабілітації такої категорії дітей та їх включення в систему суспільних відносин. Відповідно до Закону України «Про охорону дитинства» держава сприяє створенню дітям-інвалідам та дітям з вадами розумового або фізичного розвитку необхідних умов, рівних з іншими громадянами можливостей для повноцінного життя та розвитку з урахуванням індивідуальних здібностей та інтересів (ст. 26).

Дитина з обмеженими можливостями може відчувати себе повноцінним учасником соціального життя за умови організації її навчання, виховання і соціального розвитку в інтегрованих умовах.

Актуальність проблеми соціальної інтеграції дітей з обмеженими можливостями підсилюється стійким збільшенням в соціальній структурі суспільства кількості такої категорії дітей. Понад 650 мільйонів людей, що становить близько 10-15 % населення світу, живуть з інвалідністю. Кожен десятий житель планети – особа з функціональними обмеженнями. В Україні сьогодні налічується близько 2,5 млн. інвалідів, серед них –

180 тисяч дітей-інвалідів [6, 1]. Наведені дані свідчать про масштабність даної проблеми і визначають необхідність створення та дії надійного механізму державної політики щодо соціального захисту і соціальної інтеграції дітей з обмеженими можливостями.

У чому ж полягає сутність поняття «соціальна інтеграція»? Соціальна інтеграція (лат. *integratio* – відновлення, заповнення; лат. *integer* – цілий) – це: 1) прийняття індивіда іншими членами групи; 2) процес встановлення оптимальних зв'язків між відносно самостійними малопов'язаними між собою соціальними об'єктами (індивідуумами, групами, соціальними класами, державами) і подальше їх перетворення на єдину, цілісну систему, в якій узгоджені і взаємозалежні її частини на основі загальних цілей, інтересів; 3) форми підтримки соціальною системою стійкості і рівноваги суспільних відносин. У дефектології інтеграція – це успішна соціалізація індивіда, який подолав негативні наслідки ситуації, пов'язаної з його дефектом. Таким чином, соціальна інтеграція – це процес включення індивіда в суспільство, об'єднання людини з іншими людьми на основі інтеріоризації ним спільних цінностей і установок.

Соціальна інтеграція є актуальною проблемою кожного суспільства, оскільки її успішний розвиток дозволяє відтворювати його структуру, домінуючі процеси та системи. Соціологічний аналіз феномену соціальної інтеграції дітей з обмеженими можливостями, специфіки інституціалізації даного процесу дає підстави стверджувати, що соціальна інтеграція виступає органічною частиною процесу соціалізації особистості. Соціальна інтеграція особистості – це процес і одночасно система включення індивіда в різні соціальні групи і відносини за допомогою організації спільної діяльності (перш за все ігрової, освітньої, трудової) [4, 78, 215].

Одним із напрямів гуманізації всієї освітньо-виховної системи, що відповідає пріоритетам державної соціальної політики в Україні, є соціальна інтеграція дітей з обмеженими можливостями, головна мета якої полягає у створенні умов для особистісного розвитку дитини, її творчої самореалізації та можливості бути корисною іншим людям.

Суспільство має зробити все можливе для підвищення соціальної активності таких дітей та їх включення в широкі соціокультурні відносини. Проте соціальна інтеграція дітей з обмеженими можливостями не є феноменом останніх десятиліть, вона органічно вплетена в процес еволюції людського суспільства. Інститут соціальної інтеграції дітей з обмеженими можливостями існував з моменту появи людського суспільства. Процес інституціалізації системи соціальної інтеграції дітей з обмеженими можливостями здійснювався поетапно: перший етап – від байдужості і дискримінації до толерантності та соціального презріння осіб з відхиленнями у розвитку; другий етап – від соціального презріння до усвідомлення можливості соціальної інтеграції та адаптації осіб з

відхиленнями у розвитку через освіту; третій етап – від соціальної адаптації через освіту, диференціації та сегрегації до соціальної інтеграції осіб з відхиленнями у розвитку; від рівних прав до рівних можливостей [4, 77].

У країнах Європи інтеграція людей з обмеженими можливостями у суспільство є однією з головних тенденцій суспільного розвитку, що базується на повній громадянській рівноправності. Цей етап характеризується перебудовою в 80-90-ті роки ХХ ст. організаційних основ спеціальної освіти, скороченням кількості спеціальних шкіл і різкого збільшення кількості спеціальних класів у загальноосвітніх школах, перебудовою взаємовідносин масової і спеціальної освіти; реорганізацією взаємодії структур масової і спеціальної освіти й орієнтація останньої на підготовку дітей із відхиленнями в розвитку до життя як повноправних громадян суспільства, якому вони належать.

Україна ж сьогодні перебуває лише на перехідному етапі – так званому етапі «від ізоляції до інтеграції». В цілому, традиційною стала практика запозичення зарубіжного досвіду: системи монастирської благодійності – у Візантії, системи загальної та спеціальної освіти – у західноєвропейців. Проте частіше спостерігається не еволюційний хід розвитку нації, а революційний, так званий «стрибокподібний», що породжує безліч проблем і соціальних ексцесів. Прецеденти державних ініціатив у сфері інтеграції осіб з обмеженими можливостями в нашій країні мають іншу, у порівнянні із Заходом, природу. Якщо, наприклад, Європа увійшла в останній період на етапі розвитку вже сталих норм демократії та економічного підйому, то Україна – в ситуації становлення демократичних норм, їх першого законодавчого оформлення та економічної кризи. До сьогодні державна політика стосовно осіб з обмеженими можливостями заснована на системі інтернування – системі вилучення з суспільства таких осіб та утримання їх у закритих стаціонарних закладах. При цьому спостерігалось заниження ролі сім'ї, громадських об'єднань, організацій та інших інститутів і прагнення виключити їх з процесу соціалізації дитини з обмеженими можливостями. Однак, ця практика в значній мірі дискредитувала себе, особливо в останні десятиріччя. Їй на зміну приходять соціально-інтеграційні механізми соціалізації, спрямовані на включення дітей з обмеженими можливостями в палітру соціокультурних відносин сучасного суспільства [4, 79].

Сьогодні в Україні діє ряд міжнародних програм щодо соціальної інтеграції людей з обмеженими можливостями: освітні програми Міжнародного фонду «Відродження», Українсько-канадський проект „Інклюзивна освіта для дітей з особливостями психофізичного розвитку в Україні” (здійснюється в рамках Міждержавної програми технічного співробітництва Канада-Україна за фінансової підтримки Канадської Агенції з міжнародного розвитку (CIDA), програма „Інклюзивна освіта”, що реалізується Всеукраїнським фондом „Крок за кроком”, Спільний Європейський проект Темпус Тасіс

„Центр вищої освіти інвалідів”, проект «Всі разом: громадянське суспільство означає інклюзію та вибір» (2007-2012 рр.) та ін. [9].

З 2001 р. розпочато Всеукраїнський науково-педагогічний експеримент «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (2001-2011 рр.). Основна мета експериментальної програми – розробка і реалізація механізму інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади, ранньої інтеграції цих дітей в соціальне середовище з урахуванням їх типологічних та індивідуальних особливостей [6].

З 2003 р. Національною Асамблеєю Інвалідів України (НАІУ) розпочато програму «Через освіту до соціальної інтеграції». Мета даного проекту – сприяння координації діяльності органів державної виконавчої влади, освітніх та реабілітаційних закладів, громадських організацій інвалідів у вирішенні правових, економічних, організаційних, науково-методичних питань щодо освіти та професійної реабілітації людей з інвалідністю в Україні, вивчення та аналіз проблем освіти та професійної реабілітації людей з інвалідністю, моніторинг діяльності системи спеціального та інтегрованого навчання інвалідів тощо. Завданнями проекту є створення умов для реалізації принципово нових підходів до співпраці між громадськими організаціями інвалідів та органами державної виконавчої влади, що працюють у галузі освіти, професійної та соціальної реабілітації людей з інвалідністю. Проект функціонує за підтримки Міністерства освіти та науки України, Міністерства праці та соціальної політики України, представництва Дитячого Фонду ООН ЮНІСЕФ в Україні, Державного центру соціальних служб для молоді, Інституту соціальної педагогіки АПН України, Інституту корекційної педагогіки і психології Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, наукового товариства інвалідів «Інститут соціальної політики», громадських організацій інвалідів, які є членами НАІУ, центрів реабілітації для дітей-інвалідів, центрів соціально-трудової та професійної реабілітації інвалідів і т.д. [6].

Науковці виділяють систему чинників, які сприяють успіху соціально-інтеграційних процесів в цілому і стосовно дітей з обмеженими можливостями зокрема: стійка державна соціальна політика, орієнтована на інтеграцію членів суспільства; реалізація практики ранньої інтервенції та проведення корекційно-розвивальних заходів; соціальна підтримка та допомога сім'ям, що мають дітей з обмеженими можливостями; скорочення практики перебування дітей з обмеженими можливостями в установах інтернатного типу; розробка законодавчої бази інтегрованої освіти осіб з обмеженими можливостями; створення та розширення системи професійно-трудової підготовки та інтеграції осіб з особливими потребами в державні та недержавні структури; формування

толерантного ставлення в суспільстві до осіб з обмеженими можливостями, що передбачає, зокрема, поінформованість про специфіку їх життєдіяльності і т.п. [4, 217].

Одним з основних чинників соціальної інтеграції, на думку науковців, виступає інтегрована освіта, що являє собою закономірний і логічний варіант трансформації інститутів загальної та спеціальної освіти. Інтегрована освіта – це процес спільного навчання та виховання дітей, які не мають відхилень у розвитку, та дітей з обмеженими можливостями шляхом створення спеціальних умов для отримання ними освіти. Як соціальний інститут інтегрована освіта виступає наступником інститутів загальної та спеціальної освіти, акумулюючи їх освітньо-реабілітаційний, функціональний потенціал. Основною метою діяльності інституту інтегрованої освіти виступає не тільки створення умов для максимально повного освоєння особистістю матеріальної культури і духовних цінностей людства, розкриття та розвитку її внутрішніх потенцій, здібностей, творчого потенціалу, але і максимальне забезпечення можливості для ефективної соціокультурної інтеграції, посиленої соціально-трудової діяльності, самообслуговування, самозабезпечення і сімейного життя. Проблема спільного навчання дітей з обмеженими можливостями є дійсно соціальною проблемою. Реалізація технологій освітньої інтеграції дозволить вирішити протиріччя між рівними правами осіб з обмеженими можливостями у виборі життєвого шляху, соціальних ніш, виду освіти, освітніх послуг і фактичною нерівністю можливостей різних соціальних груп (звичайних людей і людей з відхиленнями у розвитку) в реалізації цих прав [4, 217].

Провідним компонентом соціальної роботи з даною категорією дітей є формування індивідуальності, її соціалізація з урахуванням потенційних можливостей і потреб кожної дитини. А це є можливим за умови побудови взаємозв'язків дитини з мікро- і макросередовищем, розвитку її збережених психофізичних можливостей шляхом розширення сфери спілкування, організації дозвілля, творчої та ігрової діяльності.

Таким чином, сутність соціальної інтеграції осіб з обмеженими можливостями пов'язана, перш за все, з їх «включенням» в суспільство, у звичайні міжособистісні відносини, внаслідок розширення прав і можливостей для участі у всіх видах і формах соціального життя. Тому однією з актуальних проблем сучасності є проблема інституалізації соціальної інтеграції дітей з особливими потребами.

Поруч із загальноосвітніми, позашкільними та іншими освітньо-виховними закладами вагомий потенціал у цьому плані містять дитячі організації і об'єднання та інші структури дитячого руху як важливого інституту соціалізації та соціальної інтеграції дітей з обмеженими можливостями. Дитячий рух – природний, відносно самостійний процес входження дитини у світ дорослих з метою реалізації потреби у так званому „дорослішанні” через різноманітну соціально значиму, доступну, діяльність

(самодіяльність, самоорганізацію), яка приваблює новизною ідей, особистістю дорослого, конкретністю результатів.

Дитячий рух, що виявляє суспільно спрямовану самодіяльність дітей, має значний соціальний та виховний потенціал. Дитячі громадські організації, об'єднання та інші структури дитячого руху виступають своєрідною «школою життя», первісним осередком набуття дитиною соціального досвіду в пошуку власного місця у досить мінливому, жорстокому та стратифікованому суспільстві. Вони дають можливість дитині зорієнтуватись у системі соціальних зв'язків, опанувати механізмами регуляції соціальної поведінки, здійснити аналіз власних можливостей та реалізувати їх [3, 11].

До того ж дитяча громадська організація – це єдина соціальна інституція суспільства, вступивши до якої діти діють від власного імені, приймають власні рішення у своїх інтересах; вони мають реальну можливість самовиховання, саморозвитку; поряд з ними існує педагогічна підтримка, яка обумовлена співпрацею, співдружністю, передачею соціально-громадського досвіду дорослих дітям [2, 5].

Не применшуючи ролі інших основних інститутів соціалізації особистості (сім'ї, школи, різних позашкільних освітньо-виховних закладів), можна з упевненістю констатувати, що в дитячих організаціях не менше заслуг перед суспільством і вони реально допомагають дітям увійти до такого мінливого світу цивілізованими людьми. Взаємодіючи на партнерських засадах з державними органами і установами, суспільними рухами, дитячі організації вирішують найважливіші проблеми дітей, допомагаючи їм в соціальній адаптації, створюючи умови для їхньої соціалізації.

Саме у дитячому (а згодом підлітковому і юнацькому) віці збільшується і стає найбільш дієвим вплив груп ровесників, спілкування з якими є неодмінною умовою соціалізації дитини. Воно створюється у таких малих групах, як групи дитячого садка, шкільні класи, різні формальні та неформальні дитячі, підліткові і юнацькі об'єднання.

У чому ж полягає сутність поняття „дитячий рух”? На різних етапах розвитку педагогічної науки йому давалися різні дефініції, які залежали від багатьох факторів. До того ж однакості у визначеннях не спостерігалось навіть серед представників однієї педагогічної епохи. Наведемо декілька прикладів сучасних визначень поняття „дитячий рух”.

Дитячий рух – закономірне явище. Свідченням цього є його походження, характер, цілі та роль у житті дитини. Дитячий рух є своєрідним інститутом соціалізації, унікальним феноменом соціально-громадянського виховання підростаючого покоління; формою активного вираження дитинства, що заявляє дорослим про дитячі потреби, проблеми, можливості, особливості, нагадує про себе, захищає свої права. Дитячий громадський рух – це природне, самостійне, поступове входження дітей у світ дорослих завдяки

різноманітним сферам дитячої діяльності: освітній, родинній, ігровій (навчально-методичний посібник „Дитячі громадські організації” (Харків, 2004) [2, 4].

На думку укладачів „Педагогічного енциклопедичного словника” (Москва, 2004) дитячий рух (дитячий громадський рух) – це сукупність діяльності різних дитячих громадських організацій та дитячих громадських об’єднань; одна з форм соціально значущої діяльності дітей та молоді; соціальне явище, що охоплює велику групу дітей та підлітків, які прагнуть до об’єднання в межах дитячих спільнот. Дитячий рух сприяє самовираженню, самовизначенню та соціалізації особистості дитини. В дитячому русі дитина набуває соціального досвіду спілкування та діяльності і т.д.

Відсутність єдиного, сталого підходу до дефініції даного соціально-педагогічного феномену свідчить, насамперед, про небайдужість сучасних дослідників до вивчення його теорії і практики та потреби в удосконаленні педагогіки дитячого руху, соціокінезики як науки про соціальний рух в дитячому середовищі.

Необхідність дослідження проблеми соціалізації дитини в дитячих громадських організаціях та об’єднаннях зростає у зв’язку з надбанням ними все більшої автономності від школи й інших соціальних інститутів, посиленням принципу добровільності участі в їхній роботі дітей і підлітків. При цьому можливості дитячих організацій та об’єднань в соціалізації дитини практично не використовуються через неопрацьованість змісту, форм і методів їхньої діяльності. Тому актуальним питанням для сучасного етапу розвитку дитячого руху в Україні є дослідження та обґрунтування теоретико-практичних засад функціонування дитячих організацій і об’єднань.

Вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду соціалізації дітей та підлітків у дитячих організаціях і об’єднаннях дозволяє констатувати, що ефективність цього процесу підвищується за умов, що його пріоритетом є кожна окрема дитина, між членами організації розвиваються партнерські відносини, організовується різноманітна за формою і змістом діяльність дітей, оптимально поєднуються ініціатива і управління, здійснюється взаємодія з іншими організаціями.

У цьому плані заслуговує на увагу досвід російських теоретиків та практиків дитячого руху. Зокрема, концептуальні основи теорії і практики соціалізації дитини в дитячих громадських організаціях, запропоновані російським дослідником А. Волоховим. Він обґрунтував нові принципи соціалізації дитини в дитячих організаціях, тобто основні вимоги до змісту, форм і методів роботи, що забезпечують формування у дітей і підлітків соціального досвіду і готовності до його перетворення:

- включеність дітей в соціальні особистісно-значущі відносини (соціалізація дитини в дитячій організації припускає її розвиток у взаємодії з навколишнім світом, в реальних

соціальних особистісно-значущих відносинах з навколишнім світом, у процесі яких відбувається її самопізнання, самореалізація і саморозвиток);

- принцип домінанти загальнолюдських цінностей (соціалізація дитини в діяльності дитячої організації буде здійснюватися більш успішно, якщо забезпечити гармонізацію загальнолюдських і реальних цінностей в організації життєдіяльності дітей);
- принцип самореалізації дитини в дитячій громадській організації (у процесі соціалізації головне призначення дитини – „виконати” себе, реалізувати себе);
- принцип саморозвитку і самоорганізації життєдіяльності дитячої громадської організації;
- принцип взаємозв'язку дитячого самоврядування і педагогічного управління (один із основних механізмів управління дитячою організацією – рівнодія двох рівноправних складових (дорослого (педагогічного) управління і дитячого самоврядування) на користь пріоритету дитячих інтересів) [1].

Таким чином, соціалізація дитини в дитячій громадській організації – це діалектичний процес набуття досвіду соціальних відносин і засвоєння нових соціальних ролей, що відбувається в різних сферах діяльності, спілкування і самопізнання шляхом засвоєння, привласнення, збагачення і передачі дитиною досвіду соціальної взаємодії дітей і дорослих.

Сьогодні дитячий рух, будучи, з одного боку, чинником саморозвитку суспільства, а з іншого – чинником соціальної адаптації самої дитини, характеризується різноманіттям, різномасштабністю і різноспрямованістю. Зокрема, заслуговує на увагу дослідження дитячого руху як інституту соціальної інтеграції дітей з обмеженими можливостями.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної практики показав, що сьогодні існують різні форми інтеграції дітей з обмеженими можливостями через дитячий рух, а саме:

- громадські організації дітей з обмеженими можливостями (Сумська міська громадська організація дітей-інвалідів та молоді з ДЦП „Наша сім'я”, Громадська організація дітей-інвалідів Чорнобиля „Квіти полину” (Київ), Волинська обласна асоціація дітей-інвалідів „Особлива дитина”, Всеукраїнська громадська організація студентів-інвалідів “Гаудеамус” та ін.);
- організації батьків та опікунів дітей з обмеженими можливостями (Білоцерківське міське товариство дітей-інвалідів та їхніх батьків „Аюрведа”, Регіональна громадська організація інвалідів та батьків дітей-інвалідів „Ковчег” (Росія), Санкт-Петербурзька асоціація громадських об'єднань батьків дітей-інвалідів „Гаорді” та ін.);

- дитячі організації та об'єднання, одним із напрямів діяльності яких є волонтерська та благодійна діяльність, спрямованна на підтримку програм для дітей з обмеженими можливостями;
- різноманітні акції, фестивалі та інші масові дійства, спрямовані на соціальний захист та соціальну інтеграцію дітей з обмеженими можливостями (Міжнародний фестиваль „Дитинство без кордонів” (Росія), Міжнародна акція „Дитячий орден милосердя” (Росія);
- дитячі рухи осіб з обмеженими можливостями різного спрямування (туристсько-краєзнавчий, спортивний і т.п.).

Крім безпосередньо дитячих об'єднань, важливу роль у цій справі відіграють так звані „дорослі” формування. Зокрема, Всеукраїнська громадська організація інвалідів, Рада молодіжних громадських організацій інвалідів Національної Асамблеї інвалідів України, Всеукраїнська громадська організація „Служба Захисту Дітей”, Всеукраїнська громадська організація „Коаліція захисту прав інвалідів”, громадський рух інвалідів в Україні, Спілка громадських організацій інвалідів м. Києва, Благодійний фонд „АІК”, Чернігівська громадська організація “Шанс”, Вінницька обласна громадська організація «Асоціація захисту та допомоги інвалідам «Відкриті серця», „Асоціація допомоги дітям-інвалідам та молодим інвалідам” (Білорусія) та ін.

Прикладом ефективної роботи в цьому напрямку є програма “Сприяння розвитку громадського руху молоді з обмеженими фізичними можливостями в Україні”, розпочата в грудні 2003 р. Цільова група – молодіжні громадські організації інвалідів України. Мета програми – об'єднання молодіжних громадських організацій інвалідів України, узгодження та консолідація зусиль, спрямованих на соціальну адаптацію молодих інвалідів та їх інтеграцію у суспільство. Основні завдання програми: надати лідерам молодіжних громадських організацій інвалідів інформаційну, правову та професійну підтримку щодо діяльності організацій; надати допомогу у розробці регіональних програм щодо діяльності молодіжного громадського руху; сприяти об'єднанню зусиль НДО молодих інвалідів з метою сприяння інтеграції у суспільство та покращення їх соціального життя. Проект реалізується за підтримки Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Всеукраїнського центру професійної реабілітації інвалідів (сmt. Лютіж, Київська обл.), Державного центру соціальних служб для молоді України, Відкритого міжнародного Університету розвитку людини “Україна”.

В межах реалізації програми проведено Першу Всеукраїнську нараду лідерів молодіжного громадського руху інвалідів (грудень 2003 р.), прийнято програму дій Національної Асамблеї інвалідів України (НАІУ) щодо розвитку молодіжного громадського руху інвалідів, проведено серію навчальних семінарів для лідерів

молодіжного громадського руху інвалідів та представників молодіжних громадських організацій інвалідів з різних регіонів України (2004 р.); організовано щорічний літній інформаційно-реабілітаційний табір для лідерів молодіжного громадського руху інвалідів (м. Євпаторія), в якому взяли участь 30 представників молодіжних громадських організацій інвалідів України (2004 р., 2005 р.); проведено Перший Всеукраїнський Форум лідерів молодіжного громадського руху інвалідів, в роботі якого взяли участь 130 представників 64 всеукраїнських та місцевих молодіжних громадських організацій інвалідів майже з усіх регіонів України, а також представники міністерств та відомств, молодіжних, наукових, освітянських організацій та закладів (2004 р.); відбулося засідання Всеукраїнської ради молодіжних громадських організацій НАІУ та її регіональних координаторів з молодіжних питань. У ході роботи Ради обговорювалися концепція та стратегія розвитку молодіжного руху інвалідів України, досягнення, знахідки та проблеми (2004 р.); проведено низку навчальних семінарів у регіонах, що дозволило підвищити професійний рівень фахівців та представників громадських організацій інвалідів, удосконалити навички співпраці із ЗМІ та місцевими органами влади (2005 р.); проведено конференцію молодіжних лідерів громадських організацій інвалідів Східного регіону України, в рамках якої відбулося засідання круглого столу на тему: “Соціальне партнерство у сфері соціального захисту молоді з інвалідністю”, засідання Ради молодіжних громадських організацій інвалідів НАІУ та семінар на тему : “Фандрайзинг: мистецтво добувати і віддавати гроші” (жовтень 2005 р.); взяли участь у Міжнародному молодіжному фестивалі мистецтв та спорту інвалідів «Темп» (м. Мінськ, Білорусія, вересень 2005 р.).

Протягом 2008 р. в рамках програми “Сприяння розвитку громадському руху молоді з інвалідністю в Україні” проведено тренінг для батьків дітей та молоді з інвалідністю «Репродуктивне здоров'я та планування сім'ї»; засідання Молодіжної ради Національної асамблеї інвалідів України в рамках Конференції з питань соціокультурної адаптації підлітків та молоді з інвалідністю (м. Луганськ); перший Всеукраїнський фестиваль творчості для дітей, юнацтва та молоді з проблемами здоров'я „Восток-Схід-West”, осовна мета якого – соціокультурна адаптація та інтеграція підлітків і молоді з обмеженими фізичними можливостями у суспільство, залучення студентства, волонтерів, державних та суспільних структур до вирішення проблем адаптації дітей та молоді з проблемами здоров'я у суспільство через творчі і соціокультурні програми; дводенний тренінг «Особливості налагодження та здійснення соціального супроводу людей з обмеженими можливостями», в роботі якого взяли участь лідери громадських організацій з різних регіонів України; літній навчально-реабілітаційний табір для молоді з інвалідністю – лідерів громадського руху інвалідів в Україні (м. Євпаторія);

Всеукраїнський інформаційний семінар для представників ГОІ, державних органів влади «Покращення якості життя та стандартів послуг для неповносправних дітей, які перебувають на повному державному утриманні у дитячих будинках-інтернатах: сьогодення та перспективи»; Всеукраїнський фестиваль творчості студентів з інвалідністю «Сяйво надій»; Всеукраїнську нараду з питань соціокультурної адаптації підлітків та молоді з обмеженими фізичними можливостями (м. Луганськ); Всеукраїнський семінар-тренінг для молоді з інвалідністю «Школа незалежного життя» (на базі Всеукраїнського центру професійної реабілітації (сmt. Лютіж) НАІУ спільно з Київським міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді) [8].

Таким чином, сьогодні необхідно використати всі можливості вдосконалення державної системи підтримки дітей з обмеженими можливостями задля досягнення і збереження їх максимальної незалежності, фізичних, розумових, соціальних і професійних здібностей та повного включення у всі аспекти життя. Тому на порядку денному - трансформація державної соціальної політики в бік беззастережного визнання прав і свобод такої категорії дітей, розвитку, всебічної підтримки і включення їх у відкрите суспільство. Це є можливим за умови тісної взаємодії всіх соціальних інститутів, об'єднання зусиль всього суспільства. Необхідно вести цілеспрямовану і систематичну роботу щодо подолання існуючого соціокультурного ігнорування інвалідів та негативного ставлення до них, що заважає їх успішній соціальній інтеграції.

Важлива роль у цьому належить дитячим організаціям, об'єднанням та іншим структурам дитячого руху. Соціальна інтеграція дітей з обмеженими можливостями в інституті дитячого руху має низку переваг: по-перше, сприяє розвитку самостійності, впевненості, сміливості таких дітей, надає можливість повноцінного соціального життя, активної участі в колективі, тим самим забезпечуючи найбільш повну взаємодію і турботу один про одного як членів співтовариства; по-друге, з раннього віку формує у однолітків установку на толерантне ставлення і розуміння інвалідності (нетиповості, неповносправності) як певного способу життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волохов А.В. Социализация ребенка в детских общественных организациях (вопросы теории и методики): Монография / А.В. Волохов. – Ярославль: Изд-во ЛГПУ им. К.Д. Ушинского, 1999. – 270 с.
2. Дитячі громадські організації. – Х.: Вид. гр. „Основа”, 2004. – 192 с.
3. Дитячі об'єднання України у вимірах минулого та сучасного: Довідник-посібник / Р.М. Охрімчук, Л.В. Шелестова, О.В. Кравченко та ін. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 256 с.

4. Зайцев Д.В. Социальная интеграция детей-инвалидов в современной России. - Саратов: Научная книга, 2003. - 255 с.
5. Закон України «Про Загальнодержавну програму „Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини“ на період до 2016 року» від 5 березня 2009 р. <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>
6. Національна Асамблея Інвалідів України. Програма: «Через освіту до соціальної інтеграції». <http://naiu.org.ua>
7. Права и достоинства инвалидов. Организация Объединённых Наций. Enable. <http://www.un.org/russian/disabilites/>
8. Програма “Сприяння розвитку громадського руху молоді з обмеженими фізичними можливостями в Україні” <http://naiu.org.ua/index>
9. Фонд «Відродження». Стратегія освітніх програм. <http://www.irf.kiev.ua/ua/programs/edu/strategy>